

УДК 347.963(4+477).001.36

Анатолій Миколайович КЛОЧКО,

доктор юридичних наук, професор,

проректор Харківського національного

університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6898-964X>

СУЧАСНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Наразі фахівці виокремлюють дві основні функціональні моделі прокуратури: 1) прокуратура як (насамперед) орган нагляду за законністю; 2) як (переважно) орган кримінального переслідування [1, с. 135]. Однак видається, що такий поділ не є повним, оскільки враховано не всі фактори класифікації. Безумовно, перелік функцій прокуратури більшою мірою залежить від соціальних і правових умов

розвитку суспільства і держави. Але, крім цього, не слід випускати з уваги і залежність функцій, які визначають основу діяльності прокуратури від місця, яке вона посідає в системі державних органів.

Відповідно до окремих досліджень виокремлюють такі функціональні моделі.

1. Прокуратури, домінуючою функцією яких є кримінальне переслідування. Цієї моделі дотримуються деякі країни – учасниці Європейського Союзу, зокрема Данія, Естонія, Польща, Словенія, Фінляндія та Чехія, прокуратура яких є органом, віднесеним до виконавчої влади. Характерними рисами цієї функціональної моделі є те, що прокуратуру наділено чималими наглядовими функціями, безпосередньо пов'язаними з функцією кримінального переслідування, серед яких нагляд за законністю порушення кримінальної справи, нагляд за попереднім слідством, нагляд за законністю виконання судових рішень, нагляд за законністю позбавлення і обмеження волі.

Прокуратура цих держав не має функції загального нагляду.

2. Прокуратури, домінуючою функцією яких є захист інтересів держави, прав і свобод громадян та юридичних осіб шляхом здійснення контролю за дотриманням законів, швидким та ефективним відправленням правосуддя, а також кримінальне переслідування. Цієї моделі додержуються такі країни – учасниці Європейського Союзу, як Австрія, Бельгія, Італія, Люксембург, Німеччина, Нідерланди, Румунія та Франція, прокуратура яких безпосередньо перебуває у підпорядкуванні Міністерства юстиції і при цьому або є частиною судової системи, тобто діє в межах території судової юрисдикції, або діє в межах судової системи, але не є її частиною, а лише значиться при судах і повторює її структурну організацію. Характерними рисами цієї функціональної моделі є такі: виконуючи функцію кримінального переслідування, прокуратура найчастіше має монополію на його порушення або здійснює його дискреційно; прокуратура бере участь у судовому процесі як «неупереджена сторона», до якої суд, зокрема, не має права застосовувати санкції, або є однією із сторін процесу та гарантом дотримання законності та прирівнюється до «органу правосуддя»; вона має обмежено наглядові функції, прокуратура правочинна розпочати дії з метою виконання рішення суду.

3. Прокуратури, домінуючою функцією яких є захист прав і свобод громадян, представництво їхніх інтересів та інтересів держави. Такої моделі дотримуються такі країни – учасниці Європейського Союзу, як Литва, Португалія, Словаччина, Угорщина та Швеція, прокуратура яких є незалежним державним органом. Характерними рисами цієї функціональної моделі є те, що прокуратура в межах

функції кримінального переслідування здійснює (з певним виправленням) функцію безпосереднього проведення попереднього слідства; має чималий перелік спеціальних наглядових функцій, пов'язаних із функцією кримінального переслідування, а саме: нагляд за законністю попереднього слідства, нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; функцію загального нагляду, що певною мірою зберігається за прокуратурою, але спостерігається тенденція відібрання її та передання до спеціально створених органів; участь прокурора у здійсненні превентивних заходів, спрямованих на попередження порушень закону та інших правил, що мають неодмінно виконуватися; усунення причин та умов скоєння кримінальних злочинів.

4. Прокуратури, домінуючою функцією яких є сприяння відправленню правосуддя з метою захисту законності, прав громадян та охоронюваних законом публічних інтересів. Цієї моделі додержуються такі країни – учасниці Європейського Союзу, як Болгарія, Греція, Іспанія і Латвія, прокуратура яких є органом, віднесеним до судової влади. Характерними рисами цієї функціональної моделі є такі: широкий спектр наглядових функцій, як-то нагляд за законністю проведення попереднього слідства, нагляд за виконанням кримінально-правових та інших примусових заходів, судових рішень, які торкаються державних або суспільних інтересів, нагляд за місцями позбавлення волі, нагляд за законністю актів; специфічне виконання прокуратурою функції безпосереднього ведення попереднього слідства; участь у некримінальних видах судочинства тощо.

5. Прокуратури, домінуючою функцією яких є підтримання обвинувачення в суді. Цієї моделі додержуються такі країни-учасниці Європейського Союзу, як Велика Британія, Ірландія, Кіпр і Мальта, де прокуратури або її прямого аналога немає. Характерними рисами цієї функціональної моделі є такі: наявність права, а у певній категорії справ – і обов'язку щодо порушення кримінальних переслідувань, причому це право не є монополією органів обвинувачення (існує приватне переслідування), здійснення процесуального керівництва кримінальних переслідувань, неучасть у виконанні вироків у кримінальних справах, так само як і неучасть у визначенні політики щодо кримінальних злочинів і попередженні цих злочинів [2, с. 36–41].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що характер тієї чи іншої моделі залежить також від місця прокуратури у системі державного апарату. Оскільки в різних державах прокуратура як державний

орган належить або до виконавчої, або до судової влади, або посідає проміжне місце між виконавчою і судовою владою, або має самостійне місце в системі поділу влади, остільки є можливим виокремлення різних варіацій функціональної моделі прокуратури.

Список бібліографічних посилань

1. Єременко Ю. А. Теоретичні основи спеціалізації прокуратури (соціально-економічна природа, переваги та ризики). *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 136–143.

2. Хорсуненко О. В. Прокуратура України та країн-членів Європейського Союзу: порівняльне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Одеса, 2019. 221 с.

Одержано 08.04.2021